

De paarden

Tegenwoordig worden paarden vrijwel alleen uit liefhebberij gehouden, op een enkele uitzondering na, die uit liefde voor de paarden nog geen trekker heeft aangeschaft.

Het zijn hoofdzakelijk rijpaarden en pony's. Enkelen hebben zo maar voor de aardigheid een pony bij huis.

Vroeger was dit heel anders. Het is pas na de oorlog, dat de mechanisatie in de landbouw zo geweldig is toegenomen.

Het paard, dat weet ik nog heel goed, werd vroeger heel goed behandeld. Met koud weer kregen ze altijd een dek op. Als ze voor de wagen moesten bij strenge vorst kregen ze altijd de manenkappe op, waar de oren precies in pasten. De kap was gebreid van wol.

Als Vader op het land met het paard aan het werk was, en ze hem dan koffie brachten, vergaten ze nooit het paard een snee roggebrood mee te brengen. Dit wist het paard al precies, dan begon ze al te ronken (hinneken). Het waren vroeger allemaal inlandse paarden. Later kwamen er meer ingevoerde: kidden, russen, lithauwers. Later de zwaren belgen, deze werden vaak gecoupeerd en werden vaak door de sjouwers (vrachtrijders) aangeschaft. De boeren hielden ze ook wel. Ook zag men hier wel enkele Friezen, die waren zwart, met zware manen en staart, en ruwe onderbenen.

Ook werd hier wel later het Gelders ras gefokt, en de Groninger.

Men had vroeger allerlei haartekeningen onder de paarden: schimmels, blauwschimmels, appelschimmels, roodschimmels, stekkelkeurigen, zwarten, bruinen, donkerbruinen, en voskleurigen. Men zei vroeger altijd: "Een vos, daar is altijd wat aan los."

De paarden, daar was een heel verschil in, sommigen waren heel zinnig (mak) en andere waren lastig, die kon je niet vertrouwen. Ze huwden (sloegen) of ze beten. Andere waren hardbekkig en moesten een zware stange (bit) hebben, terwijl andere daarentegen een lichte stange moesten hebben. Sommige moest men gebruiken, met een hoofdstel met scheerlappen (oogkleppen) en anderen moesten een trens zonder lappen op hebben. Ook waren er sommige die men altijd in de gaten moest houden, anders ging ze lopen (op hol slaan). Andere waren weer schrikkerig op weg, daar kon men gauw mee in de sloot terecht komen. Vooral was dit het geval toen de eerste auto's hier kwamen, toen is er menigeen mee van de weg af geraakt. Ook waren er die moeilijk te gebruiken waren in het span, en sloegen op andere paarden, of steigerten.

Bijzonder lastig was het als ze stees waren, dat ze niet wilden trekken. Andere wilden niet trekken voor de boavenvracht, zoals een hoog opgeladen voer hooi of rogge. Weer andere wilden slecht stilstaan voor de wagen en moest er altijd iemand bij staan oppassen.

Sommige paarden waren erg lui. Zo herinner ik mij nog goed dat in 1911 in het voorjaar Marinusoom zijn nieuwe huis bouwde, hij een schimmel had gekocht om het benodigde materiaal aan te sjouwen. Men moest toen alles zelf ophalen. Dat schimmeltje was zo lui, als hij tnaast het andere paard voor de ploeg liep, onze Hendrik en ik om beurten mee moesten met een zweep aandrijven. Een andere keer had de schimmel zich vast geweltd (gerold) in de sloot en kon niet weer loskomen, en moest met behulp van de burens er weer uitgetrokken worden.

Als men een paard kocht werd er terdege op gelet of die ook dempig (kortademig was) of hoefbevangen, of vermend (te zwaar had getrokken). Het paard werd overal voor gebruikt, door de koetsier in de steden voor de koets, door de schippers voor de trekschuiten in het kanaal. Die noemden ze jaagpaarden. Het pad langs het kanaal waar ze over liepen was het jaagpad.

Voor mijn tijd had je de postpaarden, die postkoets trokken. Ze werden verschillende keren verwisseld, zoals in Raalte in het Munsterse posthuis. De postkoets ging van Amsterdam naar Munster (Duitsland).

De Holterkeuneboeren gebruikten paarden om met de keune naar verschillende markten in de omtrek te reizen, naar Lochem, Deventer, Borculo, Ommen, Raalte, Zwolle en Meppel.

Je zag ze veel voor de woonwagens, dit waren vaak oude magere paardjes. Ze werden gebruikt door de kermisreizigers die er de kermissen mee afreisden. Ze dreven de draaimolen aan, waar ze dan in het rond liepen. Onder dienst werden ze gebruikt door het peerdevolk, huzaren (cavalerie), veldartillerie en gele ridders. Vroeger door de marechausee's, die erge boosdoeners aan de paardestaart bonden.

De boeren gebruikten ze ook voor het karnen en het dorsen, dan moesten ze in het drijfwerk (rosmolen) lopen, en zo de karn of dorsmolen in beweging brengen. Ook werden ze veel gebruikt in latere jaren als rijpaard door de landelijke rijverenigingen. Door de mulders voor het graan wegbrengen als mulderspaard. Als venterspaard voor de venterskar en door de melkboer in de steden. Door de melkvaarders om de melk van de boerderij naar de fabriek te brengen, en in de kolenmijnen om de lorries met steenkolen te vervoeren.

En dan de sleperspaarden voor het vervoer van de zware vrachten, en werden ze gebruikt door de bierbrouwers voor de bierbrouwerswagens. In de bossen worden ze nog wel gebruikt om het hout uit de bossen te slepen. De heidemaatschappij gebruikte ze vroeger altijd voor de ontginning van de heidevelden, hiervoor werden ook wel ossen gebruikt. Voor de tichelovens (steenbakkerijen) werd de klei uit de kleikoelen ook met paard en wagen aangevoerd. Vroeger in de steden gingen ze voor de paardetram. En wat hebben ze vaak voor de wagen gedraafd, als de boer met vrouw en kinderen in de kleedwagen zaten, op weg naar de visite, of 's zondags naar de kerk of vrijdags naar de markt met boter en de eieren. Als er een paar jongelui gingen trouwen, werden ze door de vaarnoaber met twee paarden voor de versierde kleedwagen naar het gemeentehuis gereden. Ook moest de vaarnoaber, met twee paarden voor de wagen doen varen naar het kerkhof.

Zo zien wij van welke onschatbare waarde het paard in de loop der eeuwen voor de mensheid is geweest. Niet in het minst, als de boer zijn door paarden getrokken ploeg door de aarde dreef, om zo het zo kostelijk en onmisbaar graan te verbouwen. Het is dan ook geen wonder dat het paard de eeuwen door steeds als de edele viervoeter werd beschouwd. Men spreekt bij paarden niet van poten maar van benen, evenals van hoofd in plaats van kop. Als vanouds gold de haver als het beste voer voor de paarden. Bij de boeren, werd die zoals ze e wassen (gegroeid) was, gehakseld (machinaal stukgesneden) en gevoerd. 's Nachts kregen de paarden meestal een tupken hooi in de reupe (ruif) en 's zomers een fossen gras. In de weide kwamen ze vroeger alleen 's zomers als 't lien kon, als de koeien voldoende gras hadden en dan overdag een steutje (poosje). 's Nachts nooit, alleen jonge paarden werden 's winters wel een poos bij goed weer uitgelaten, dat was beter voor de benen.

Van tijd tot tijd moest men met de paarden naar de smid, om ze te laten beslaan. De meeste, vooral de jonge paarden, hadden hier een hekel aan. Als ze heel lastig waren, werden ze in de boks gezet. Veel boerenpaarden werden alleen van voren op ijzers gezet, maar die veel op de harde weg kwamen werden rondom op ijzers gezet.

Diegenen die er 's winters mee op de weg moesten, zoals de melkrijders, lieten de paarden op scherp zetten, dan werden onder de ijzers zware punten geslagen. Wie er zo maar even ergens mee heen moest, sloeg er gewoon een paar ijsnagels onder. Er werden dan een paar hoefnagels uitgetrokken, en kwamen daar ijsnagels of kalkoenen voor in de plaats.

Als men zelf niet met paarden fokte, werden wel eens veulens gekocht, vooral door de grote boeren. Vaak gebeurde dat op de Laurensmarkt in Hengelo (O), welke vanoudsher de veulenmarkt was, maar ook wel op de markten van Deventer of Zwolle.

Vader moest als knecht bij Holterbroek ook eens op stap om veulens te kopen. Een echte paardenkenner (Gert Hendrikoom), niet zover uit de buurt, zou hierbij helpen. Vader spande 's morgens al vroeg het paard voor de kar om hem op te halen. Toen hij daar kwam was alles nog in rust. Hij ging naar de keuken en zei: "Gert Hendrikoom, bi'j wakker?" "Ja," had die gezegd en was uit de bedstee gestapt, gekleed en wel, met de laarzen aan. Hij had gezegd dat hij al klaar was geweest, en maar weer even in bed was gekropen. Toen waren ze naar Zwolle gereden, om een paar veulens te kopen. Die veulens werden bij goed weer daags in de wei gedaan. 's Nachts in het vullenhok in de schuur. De volgende herfst, dan waren het enters (1½ à 2 jarig) en moesten ze beleerd worden. Ze kregen het tuig en hoofdstel aan en dan eerst proberen of ze de reepen recht wilden maken (of ze iets wilden trekken). Daarna moesten ze toomrecht worden gemaakt (werden ze bestuurbaar gemaakt met de leidsels) en werden ze voor een blok gespannen om ze langzamerhand te leren trekken. Het beste ging dit nog in het span, tegen een ander mak paard, waarbij iemand het bij de teugel hield om ze te leren naast het andere paard te blijven lopen. Hoewel een paard over het algemeen zeer gewillig is, waren sommige erg koppig waar men veel moeite en geduld bij nodig had. Maar een echte paardenliefhebber had wel graag dat er nog iets inzat. Dat bracht nog eens wat sensatie mee, om dan tegenover anderen hierover een beetje te kunnen opscheppen. Als ze dan op hun praatstoel zaten, gingen de verhalen altijd over de paarden, met hun goede en kwade eigenschappen. Zo zijn de tijden wel erg veranderd, want wanneer ziet men nog een boer met twee paarden voor de wagen, met één is haast al een bezienswaardigheid, of een boer aan het ploegen met twee paarden. Wie vroeger een tweepeerdsplaatse (grote boerderij) had, was daar vaak ook wel greuts op. Het standsverschil was belangrijk, een boerenzoon van een tweepeerdsplaatse, trouwde ook met een dochter van een tweepeerdsplaatse.

Gelukkig denkt de jeugd van tegenwoordig hier heel anders over en laten ze zich niet meer door de ouders wat aanpraten, maar volgen de ingeving van hun eigen hart.